

KUINKA UNKARIN KIELTÄ OPETETAAN MAAILMALLA?

Enikő Szíj, Budapest

Otsikossani kysyn määrätietoisesti, kuinka unkaria opetetaan maailmalla. Ehkä pitäisi kuitenkin kysyä ensin, opetetaanko maailmalla unkaria, tämän ns. pienen maan ns. pientä kieltä. Ja vastauksen laadusta riippumatta on kysyttävä vielä yhtä seikkaa: miksi?

Saatte kohta nähdä, että unkarin sijoittuu mainiolle paikalle maailman opiskeltavien ja opetettavien kielten joukossa. Jo ennen kuin Helsingin päätöskirjan mukaisesti oli alettu määrätietoisesti edistää pienten kansojen kielen ja kirjallisuuden levitystä ja opetusta maailmalla, oli kiinnostus unkarin kieltä kohtaan ollut selvästi lisääntymässä. Syitä oli useampia: oli alettu muutenkin kiinnostua Unkarista, joka sekä talouselämässään että sisäpolitiikassaan kulki eri teitä kuin muut itäblokin maat; Unkarin "rangaistusaika" toisen maailmansodan häviön jälkeen oli kulunut umpeen; Länsi-Euroopan yliopistoissa olivat alkaneet puhalttaa uudet kielitieteelliset tuulet: useimmille kieliaineiden lukijoille tuli pakolliseksi valita aineyhdistelmänsä myös jokin ei-indoeurooppalainen kieli, ja monet valitsivat suomen tai unkarin; ja lopuksi, Unkarissa on viime vuosikymmeninä todella alettu toimia sen hyväksi, että eri aikoina ja eri syistä länteen muuttaneiden unkarilaisten ja heidän jälkeläistensä yhteydet emämaahan säilyisivät ja paranisivat.

Opiskelijan näkökulmasta otsikon kysymys tarkoittaa kysymyssarjaa kuka, missä, miksi ja miten opiskelee unkaria, opettajan taas kuka, missä, kenelle, paljonko, miten ja mistä opettaa unkaria. Mielestäni on tarkoituksenmukaista ottaa yhtäläisesti huomioon sekä

- opiskelijan vakinainen asuinpaikka että
- hänen syntyperänsä.

Näistä kahdesta seikasta paljolti riippuu opiskelun päämäärä, teho ja edellytykset. On eri asia aloittaa opiskelu lastentarhassa kuin yliopistossa, opiskella valtion tuen turvin kuin omin varoin, lukea pakosta kuin vapaaehtoisesti jne. Motivaatio on erilainen syntyperältään täysin unkarilaisilla, osittain unkarilaisilla ja täysin ulkomaalaisilla, vaikkei motivaatio olekaan suoraan verrannollinen verenperinnön unkarilaisuusasteeseen. Näiden kahden seikan yhteisvaikutuksesta riippuu myös se, mis-

sä määrin vapaan valinnan edessä opiskelupaikkaa ja -tapaa valitessaan unkarinharrastaja on. Aivan eri asia ovat Unkarissa kaksikielisinä - tai kuten eräät mustalaiset, puolikielisinä - elävät vähemmistöt kuin ne miljoonat kaksikieliset unkarilaiset, jotka elävät naapurivaltioissamme ja haluaisivat säilyttää äidinkieltänsä.

Edellä esitetyt seikat huomioonottaen unkarinopiskelijat voisi jakaa seuraaviin ryhmiin:

1. ulkomailla elävä/asuva

1.1. ulkomaalainen, jolle unkari on

- tavoitekieli - käytännön tarkoitukseen (tulkki, kääntäjä jne.)
 - teoreettiseen tarkoitukseen (kansallisten tieteiden harrastajat: hungarologit)
 - välittävä kieli - teoreettiseen tarkoitukseen (kansainvälisten tieteiden, esim. yleisen kielitieteen harrastajat)
 - käytännön tarkoitukseen (esim. muusikot "Bartókin ja Kodályin maassa")
- ja sitten on "Unkarin hulluja"

1.2. unkarilainen

- 1.2.1. siirtolaisena - umpiunkarilainen
- unkarilainen verenperintö
- 1.2.2. vähemmistönä - umpiunkarilainen
- unkarilainen verenperintö

2. Unkarissa elävä/asuva

2.1. ulkomaalainen

- 2.1.1. Unkariin avioitunut
- 2.1.2. emigrantti (esim. kreikkalaiset, chileläiset)
- 2.1.3. vierastyöläinen

2.2. Unkarin vähemmistöt

- 2.2.1. kaksikieliset
- 2.2.2. puolikieliset

2.3. unkarilainen = äidinkielen opetus

Tämä jako tuntuneen suomalaisistakin tutulta, onhan jokaisella ryhmällä suomalainen vastineensa. Mutta eräiden ryhmien asema ja mahdollisuudet ovat historiallisista syistä paljon heikommalla kuin vastaavien suomalaisten.

Unkarilaisia on, kuten niin monia muitakin Euroopan maiden kansalaisia (suomalaisia, puolalaisia jne.), eri aikoina ja erisuuruuksina joukkoina lähtenyt maastaan, yleensä vain rikastuakseen nopeasti Amerikassa, Länsi-

Euroopassa tai Australiassa ja palatakseen sitten takaisin, mutta loppujen lopuksi vain harva on palannut. Tilastojen mukaan (Nyelvünk és kultúránk 45, 1981 s. 54) unkarilaisia on muuttanut maasta

1860 - 1900	536 544
1900 - 1914	1 412 905
1920 - 1940	71 000
1940 - 1955	150 000
1956	194 000
yhteensä	2 364 449.

Emigranttien jälkeläisten yhteydenpito Unkariin ei ole riippunut vain heidän halustaan tai haluttomuudestaan. Historiassamme on ollut kausia, joiden aikana yhteydenpito on ollut suorastaan mahdotonta.

Yhtä tunnettu tosiseikka on myös se, että ensimmäisen maailmansodan päättäneessä Trianonin rauhassa Unkarin alue hupeni kolmannekseensa ja asukasluku pieneni 58,4 prosentilla (vähemmistökansallisuuksiin kuuluneet mukaanluettuina). Suomen rajojen ulkopuolella elävien suomalaisten asema ei sekään ole aina ollut helppo (vrt. Gottlundin ajan metsäsuomalaiset, Ruijan suomalaiset tai nykyiset Ruotsin siirtolaiset), mutta kyllä kohtalo on koetellut vielä kovemmin niitä unkarilaisia, jotka ovat joutuneet maamme rajojen ulkopuolelle.

Moni ei ehkä tiedäkään, että pääosa nyky-Unkarin vähemmistöistä ei ole lainkaan alkuperäisväestöä: 150-vuotisen turkkilaisvallan aikana autioitetut unkarilaisseudut Habsburgit asuttivat värväämällä sinne väkeä eri puolilta keisarikuntaansa monenlaisia etuisuuksia houkuttimina käyttäen. Paras todiste tällaisen vähemmistö- ja talouspolitiikan tuloksellisuudesta on se, että 1700-luvun lopulla unkarilaiset jäivät vähemmistöksi omassa kotimaassaan. Vasta valistusajan ja reformikauden suuria kansallisia herättäjiämme saamme kiittää siitä, ettei Herderin filosofia käynyt toteen - se, joka Snellmanin suulla suomalaisiin sovellettuna kuuluu näin: "Suomen kansa on siis pantu hautaansa."

Nyky-Unkarin koko väestöstä vähemmistökansallisuuksiin kuuluvia on 2 - 3 prosenttia. Heidän asemansa seikkaperäinen esittely ei kuulu tähän yhteyteen, sanonpahan vain, ettei heillä ole aihetta valituksiin. Toivomme voivamme parantaa maamme rajojen ulkopuolella asuvien unkarilaisten asemaa antamalla omille vähemmistöillemme kaiken sen, mikä Helsingin hengen mukaisesti kuuluu ihmisoikeuksiin: äidinkielliset lastentarhat, kaiken-

asteiset koulut jne. He saavat niin hyvän erikoiskohtelun, että kohta unkarilainen enemmistö onkin heidän rinnallaan epäoikeudenmukaisessa asemassa.

Katsauksen pohjaksi voisi tietysti ottaa myös jaon Unkarissa elävät - ei Unkarissa elävät. Silloin täytyisi tutkia, kuinka unkaria opetetaan siellä, missä

- unkarilaiset ovat enemmistönä
- unkarilaiset ovat yhtenä vähemmistönä
- unkarilaiset ovat hajallaan
- ei ole mainittavaa määrää unkarilaisia (esim. Suomi)
- ei ole lainkaan unkarilaisia.

- Viimeksi mainittua kategoriaa tosin ei ole olemassakaan, niin kuin kirpeät vitsimme todistavat. - Tämä yksi näkökulma ei kuitenkaan riitä ainoaksi tarkasteluperusteeksi, sillä unkarin opetus ei varsinaisesti riipu siitä, onko maassa unkarilaisia vai ei. Se vaikuttaa kyllä asiaan, mutta ei vain se.

1. Ulkomailla elävät

1.1. Ulkomaalaisten unkarin opiskelulle on luonteenomaista, että

a) se on yleensä aikuisopiskelua (silloinkin, kun opiskelu on ollut jo lapsuudenaikainen haave); opinnot aloitetaan opiskeluaikana tai - varsinkin jos unkarintaitoa tarvitaan oman erikoisalan jatko-opiskelussa - vielä sitäkin myöhemmin (esim. historioitsijoiden erikoisalueen kave- tessa kasvaa myös heidän kielitaidon tarpeensa),

b) unkari on joko tavoite- tai välittävä kieli (tavoitekieli esim. tulkeille ja kääntäjille, välittävä esim. mainituille historiantutki- joille),

c) opiskelu alkaa tavallisesti kotimaassa ja jatkuu (tai voi jatkua) Unkarissa. Kotona hankittua perustaa täydennetään Unkarissa maantunte- muksella, kieli- ja oman alan opinnoilla.

Ulkomailla unkarin opiskelu tapahtuu yleensä yliopistoissa tai maahan perustetun Unkarin kulttuurikeskuksen tai instituutin suojissa (tällainen on mm. Roomassa, Pariisissa, Wienissä, Berliinissä, Varsovassa ja Helsin- gissä). Niiden toiminta perustuu yleensä valtioiden välisiin sopimuksiin, joskus maassa elävän unkarilaisen siirtokunnan ja ko. maan väliseen sopi- mukseen (Toronto), mutta on myös aivan itsenäisiä laitoksia. Péter Domo-

kosin laskelmien mukaan unkaria opetetaan tällä hetkellä 23 maassa yhteensä 77 kaupungissa, joista 7 on Pohjois-Amerikassa, 3 Aasiassa ja loput Euroopassa.

Opettajina ulkomailla toimii niin ulkomaalaisia, unkarilaisia siirtolaisia kuin Unkarista lähetettyjä lehtoreitakin. Onpa joissakin yliopistoissa lehtorin lisäksi vieraileva professorikin. Eikä vain yhdessä yliopistossa laitoksen esimieskin ole unkarilainen vierastyöläinen - vaihtoehtoja riittää! Myös laitosten resurssit vaihtelevat huomattavasti, toisilla on paljon valinnanvaraa oppikirjoista ja kokonainen unkarilaisten kirjojen kirjasto, toisilla mahdollisuudet ovat paljon heikommat.

Ulkomailla unkaria opettavien ongelmia käsittelevän foorumin tai laitoksen tarve on suuri. Tällä hetkellä sellaista ei ole, vaikka elokuussa 1981 pidettyjen I Hungarologikongressin, IV Äidinkielen kongressin ja V Ulkomaanlehtoreiden neuvottelupäivien tapahtumat yhtäläisesti todistavat foorumin tarpeellisuutta (ks. alla).

Unkarissa ulkomaalainen opiskelee tavallisesti stipendin turvin, harvemmin omalla kustannuksellaan. Ainakin humanistiseen tiedekuntaan jälkimmäisiä tulee etupäässä naapurivaltioiden unkarilaisalueilta. Ne jotka pystyvät, yrittävät kouluttaa lapsensa Unkarin yliopistoissa. Varsinaisista ulkomaalaisista puolalaiset ja neuvostoliittolaiset Unkariin avioituneet käyttävät tätä mahdollisuutta.

Stipendejä on kahta perustyyppiä, joko lyhyitä tai pitkiä (parhaassa tapauksessa yhden vuoden kestäviä) "tilapäisstipendejä" ja täyden koulutuksen tai jatkokoulutuksen hankkimiseen myönnettyjä pitkiä stipendejä. Erotuksen teko on tärkeää siksi, että lyhyen stipendin ja jatkokoulutusstipendin saavat ne, jotka jo osaavat kieltä. Heidän unkarin opetuksensa on vastaanottavan yliopiston ulkomaalaislehtoraatin tehtävä. Koko koulutuksensa Unkariin hankkimaan tulevat aloittavat tavallisesti unkarinopintonsa vasta täällä. Heistä huolehtii Nemzetközi Előkészítő Intézet (NEI, Kansainvälinen valmistava laitos), jossa he opiskelevat vuoden. Sen jälkeen he kuuntelevat valitsemiensa aineiden luentoja yliopistoissa ja korkeakouluissa, ja heidän unkarin jatkokoulutuksestaan huolehtivat mainitut yliopistojen lehtoraatit.

NEI:n edeltäjä oli vuonna 1952 perustettu korealaisille tarkoitettu 20 oppilaan koulu (Koreai Előkészítő Iskola). Laitoksen nimi oli kuvaavim-

millaan vuosina 1957 - 1964; silloin siitä käytettiin nimitystä "Ulko-
maisten stipendiaattien yliopistoon valmistaja". Laitos oli vuosina
1964 - 1981 yliopistomme alainen, viime vuonna se siirtyi Opetusminis-
teriön valvontaan. Vuoteen 1981 mennessä opiskelijoita oli ollut noin
10 000. Koulutus on nykyisin jo kahdensuuntaista: toisaalta opetetaan
kieltä ja maantuntemusta, toisaalta erikoisaineita. Opettajia on noin
90 (tuntiopettajia ei ole laskettu mukaan), opiskelijoita vuosittain
noin 600. Heitä tulee lähes 60 maasta. Valmistava vuosi päättyy anka-
raan tenttiin, jonka jälkeen oppilaat hajaantuvat n. 25 yliopistoon ja
korkeakouluun.

Laitoksessa on käytetty lähes 30 erilaista, etupäässä opettajakunnan
valmistamaa kirjaa; oppikirjoista kaksi on tullut erityisen tunnetuksi
ja kysytyksi. Toinen on v. 1968 ilmestynyt, viisi ohutta kirjasta kä-
sittävä unkarin kielen oppikirja. Sen syrjäytti v. 1979 - 1980 kolmi-
osainen, harjoitusvihkot sisältävä "Színes magyar nyelvkönyv" (Värikäs
unkarin oppikirja). Kuten nimikin ilmoittaa, kirja mahdollistaa melko
hyvän kielitaidon hankkimisen ilman välittävää kieltä, vain värikuvien
avulla - yhden lukukauden aikana!

Vuonna 1969 NEI järjesti ensimmäiset lehtorien neuvottelupäivät; nii-
den aineisto ilmestyi Unkarin opetus ulkomailla -nimisenä monisteena.
Vuoteen 1974 mennessä oli vielä kolmet neuvottelupäivät. Pitkän tauon
jälkeen, syyskuussa 1981, tuli viidennenkin kokouksen vuoro, eikä ollut
epäilystäkään sen tarpeellisuudesta. Saman vuoden elokuussa, Pécsin IV
Äidinkielen neuvottelupäivillä (ks. alla) kokoontui ensimmäisen kerran
läntisten yliopistojen ja korkeakoulujen unkarin opettajien foorumi
(Egyetemi és főiskolai oktatók fóruma). Osanottajien suuri määrä (40)
ja alustusesitelmää seuranneet 13 tutkinto- ja opastusluentoista esitel-
mää todistivat, että myös lännessä unkaria opettavat tarvitsevat keski-
näistä yhteistyötä ja tukea.

Vuoden 1981 elokuussa pidetyssä ensimmäisessä Hungarologikongressissa
oli kaksi teemaa, joista toinen oli ulkomailla annettava unkarin opetus.
Saimme tietoja myös naapurimaiden ja muidenkin sosialististen maiden un-
karin opetuksen tilasta. Niin viime vuonna oli tarkasteltavana sekä idän
että lännen unkarin opetus.

Tässä en voi sen perusteellisemmin esitellä ulkomailla toimivien unka-
rin lehtorien työtä ja asemaa. He toimivat Unkarin opetusministeriön

alaisuudessa. Heidän entinen työsuhteensa säilyy koko heidän poissaoloaikansa, ja he saavat osan palkastaan kotimaassaoloaikojensa tarpeisiin.

Suomessa annettavan unkarin opetuksen historiasta ja nykytilasta kannattaisi kertoa enemmänkin, mutta se on liian laaja aihe tässä käsiteltäväksi. Kiinnostuneet voivat lukea asiasta esim. Lauri Hakulisen kirjoituksesta "Unkarin kielen yliopisto-opetuksesta Suomessa" (Sananjalka 9/1967: 5 - 20) tai Pertti Virtarannan ja Kari Tolvasen toimittamasta kirjasta "Suomea ulkomailla" (Tietolipas 68, 1971 s. 118 - 128) tai NEI:n sarjassa ilmestyneestä entisten lehtoreiden raportista "Magyartanítás külföldön".

Kunnioitettava ja yllättävän suurilukuinen ryhmä unkaria opiskelevien ulkomaalaisten joukossa ovat "Unkarin-hullut", jotka epäitsekäästi, pelkästä rakkaudesta meihin, uhraavat aikaansa opiskeluun saamatta siitä mitään varsinaista hyötyä. Heitä on paljon: yliopistojen ulkopuolella opiskelevat ovat pääasiallisesti juuri heitä. He käyvät erilaisten kulttuurilaitosten ja -järjestöjen säännöllisillä tai tilapäisillä kursseilla, tulevat Unkariin kesäyliopistoihin - muillekin kuin kielikursseille - ja alkavat yleensä ennemmin tai myöhemmin opiskella unkaria myös yliopistossa.

1.2. Unkarilaiset

1.2.2. Ulkomailla elävien unkarilaisten siirtolaisten aikuisopiskelu on hyvin samankaltaista kuin muidenkin ulkomaalaisten. Samoin heitä kohdellaan myös Unkarissa, jos he tulevat tänne stipendiaateiksi. Yliopisto-opiskelussa unkarilaisista juurista ei ole etua, viihtymiseen ne voivat kyllä vaikuttaa. Mutta aikaisemmassa vaiheessa mahdollisuudet äidinkielen valintaan kaksi- tai monikielisessä ympäristössä ovat ratkaisevasti erilaisia: onko unkarinkielistä lastentarhaa, ala- ja keskiasteen opetusta, millainen on ympäristö ja ennen kaikkea oma perhe, jonka asenne vanhempien ja esi-isien kieleen on valintatilanteessa ratkaiseva. Ei todellakaan riitä, että huolehdimme aikuisopetuksesta, on kaikin mahdollisin keinoin tuettava myös unkarin säilymistä äidinkielenä.

1960-luku merkitsi käännekohtaa Unkariin jääneiden ja länteen siirtyneiden yhteydenpitomahdollisuuksissa. Kuten Lajos Lőrincze, yksi ns. äidinkielen liikkeen nimihenkilöistä, sanoi IV Äidinkielen neuvottelupäivillä 1981: "Tehtävämme hahmottui jo Debrecenin neuvottelupäivillä 1960-luvun

alussa: meidän, kotimaassa ja ulkomailla elävien unkarilaisten, on yhdessä luotava välineistö erilaisissa oloissa toimivien unkarinkielisten koulujen tarpeisiin ja laitosjärjestelmä, joka turvaisi muissa maissa asuvien yhteydet emämaahan, tekisi ne säännöllisemmiksi ja suunnitelmallisemmiksi. Samalla siirtolaisten lapset saisivat kieliharjoittelua ja mahdollisuuden tutustua unkarilaiseen kulttuuriin."

Juuri tällaisen välineistön ja laitosjärjestelmän luominen länteen unkarilaisuuden säilyttämiseksi on ns. äidinkielen liikkeen ensisijainen tehtävä. Sen taustavoimia ovat Unkarilaisten maailmanliitto ja Äidinkielen neuvottelupäivien neuvosto. Toimintansa alkuaikoina sillä oli mm. sellaisia nimekkäitä jäseniä kuin Zoltán Kodály.

Äidinkielen liike on saavuttanut kauniita tuloksia. Välineistöksi on valmistunut oppikirjasarja eri-ikäisiä opiskelijoita varten. On aivan pienten lasten kirja ja aikuisille sopivaa materiaalia. Sarja pyrkii herättämään mielenkiintoa unkarin kieltä ja kulttuuria kohtaan. Siinhen kuuluu harjoituskirjojen lisäksi muutakin, mm. nukketeatteripiiriläisten työkirja yms. "A magyar hírek" -nimisessä siirtolaisille tarkoitettussa lehdessä on aloitettu kielikurssi, johon kuuluu myös harjoituksia. Erilaiset järjestöt järjestävät peruskouluikäisten leirejä Balatonilla sekä teini-ikäisten kesäkursseja Sárospatakissa, ja niitä täydentää Debrecenissä pidettävä unkaria ulkomailla opettavien jatkokoulutuskurssi. Se on suuri apu niille, jotka ovat ryhtyneet elvyttämään unkarilaisuutta siirtolaisten ylläpitämissä viikonloppu- ja sunnuntaikouluissa eväinään vain suunnaton into ja olematon koulutus. Pedagogikurssien osanottajamäärä kasvoi hyppäyksenomaisesti sen jälkeen, kun useimmissa maissa oli tullut voimaan ns. multinationalistinen kulttuuriohjelma. Sen mukaan tulisi olla mahdollista, paikoin jopa suotavaa, että vähemmistöjen opetuksesta huolehtisivat äidinkieliset, mieluummin koulutetut opettajat. Niinpä esim. Ruotsista tuli säännöksen voimaantulon jälkeisenä kesänä 22 osanottajaa edellisessä 5:n sijaan.

Vuosien mittaan äidinkielen liikekin on muuttanut luonnettaan. Alkuaikojen kielikeskeisyydestä on siirrytty kohti kulttuurikeskeisyyttä, koska on havaittu, ettei Unkarin kulttuuria tuntematon oikeastaan voi opettaa kieltäkään. Se elää ja toimii vain yhteisössä. Kosketus unkarilaiseen kieliyhteisöön on tärkeä myös opiskelijoille, ja sen syntymistä olemme pyrkineet edistämään valmistamalla sopivia opetusvälineitä

ja lisäämällä mahdollisuuksia kieliharjoitteluun. Unkarilaisten maailmanliitto taas on järjestänyt jo muutaman vuoden ajan Unkarin tieteen ja taiteen valtioiden säännöllisiä vierailuja siirtolaisten luo, mikä on erittäin hyvä tapa vilkastuttaa yhteyksiä.

1.2.2. Ulkomailla elävien unkarilaisten suurin ryhmä ovat naapurimaiden unkarilaisvähemmistöt. Niiden säilyminen unkarilaisina taas riippuu ennen kaikkea naapurimaiden vallanpitäjien asenteesta niihin, mutta Unkarikin tekee voitavansa. Omalla mallikelpoisella vähemmistöpolitiikallaan se pyrkii helpottamaan unkarilaisvähemmistöjen asemaa. Naapurimaiden unkarin opetuksesta saadaan pian valaistusta, kun I Hungarologikongressin esitelmät ilmestyvät painettuina.

2. Unkarissa elävät

Unkarissa elävien kielenopiskelu poikkeaa ratkaisevasti edellisen ryhmän opinnoista, joutuvathan he elämään kokonaan unkarin kielen ympäröimänä täysipainoista elämää (heillä on täällä perhe, työ, kulttuuripalveluja, tiedotusvälineet jne.) Heidän on pakostakin opittava, eihän kukaan voi jäädä pitkäksi aikaa rankaisematta, jos ei opi maan kieltä.

2.1. Ulkomaalaiset

Pitkähköksi ajaksi tai pysyvästi tänne asettautuneita ulkomaalaisia on kolmenlaisia:

- 1) avioliiton kautta joutuneet ("tullivapaat tuontituotteet"),
- 2) emigrantit - joita on niin vähän, että heitä tuskin kannattaa mainita. 50-luvulla tänne muutti pieni kreikkalaisryhmä ja myöhemmin joitakin chileläisiä.
- 3) pitkäaikaisessa työsuhteessa olevat vierastyöläiset (esim. Lábatlanin suomalaiset, Kaban puolalaiset, diplomaatit jne.).

Ratkaisevasti kielitaidosta riippuu oikeastaan vain tänne avioituneiden ja emigranttien viihtyminen ja menestyminen maassamme, vierastyöläisten viihtymiseen vaikuttavat enemmän muut seikat. He voivat opiskella uncaria erilaisilla TIT:n (= Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) tai kielikoulujen järjestämällä kursseilla, joita on silloin tällöin. Ainakin joillakin kursseilla on oma oppikirjansakin; erityisen maineikas on ollut Endre Fülei-Szántón oppikirja. Monet ottavat yksityistunteja, ja paras opettajahan on jokapäiväinen elämä unkarilaisten keskellä.

2.2. Unkarin vähemmistöt

Kuten jo mainitsin, vähemmistöjemme unkarin opetus ei aiheuta erikoisempaa huolta, sillä niiden kaikkien jäsenet ovat kaksikielisiä. Ainoa poikkeus ovat jotkut romaanit, jotka ovat täydellisen välinpitämättömiä koko koulunkäynnistä. Se ei vaikeuta ainoastaan heidän unkarin oppimistaan, vaan myös heidän oman äidinkieltensä taito jää puutteelliseksi.

2.3. Unkarilaisten äidinkielen opetus

Tästäkin aiheesta minun on kerrottava muutama sana, vaikka se olisi aivan oman esityksensä arvoinen. Erityisesti suomalaisia voisi kiinnostaa äidinkielen opetuksemme historia, ovathan suomalaisetkin joutuneet samalla tavoin taistelemaan äidinkieltä, äidinkielisten koulujen ja äidinkielen opetuksen puolesta. Joudun kuitenkin siirtymään suoraan nykypäivään.

Nykyisin tilanne on rauhoittava vain paperilla, todellisuus on paljon murheellisempi. Monta kertaa äidinkielen tunneilla tehdään jotain muuta, esim. unkarin opettaja hoitaa tuntiensa aikana luokanvalvojanvelvollisuksiinsa kuuluvia järjestely- ja hallintotehtäviä, tai sitten hän käyttää kielioppitunnit kirjallisuuden opettamiseen, sen oppiaines kun on poikkeuksellisen runsas. Näin sanotaan olevan kaikkialla maailmassa. Mutta miksi juuri äidinkielen tunneista aina nipistetään aika muihin tehtäviin? Selvähän se, tämän aineen opetuksen puutteita ja laiminlyöntejä on kaikkein vaikeinta mitata - osaavathan kaikki äidinkieltään! Mutta mielestäni itse opetuksessakin on vikaa - silloinkin kun tunnit todella käytetään siihen, mihin ne on tarkoitettu. Opetuksen sisältö on väärin valittu. Opetusmateriaali on mielenkiinnottomaa ja ikävää, se näpertele pienten yksityiskohtien parissa sen sijaan, että tutustuttaisi oppilaat äidinkieleemme rakenteeseen ja historiaan. He eivät tahdo oppia edes sellaisia peruskäsitteitä kuin spesies, definiittisyys ja indefiniittisyys. On paremminkin sääntö kuin poikkeus, ettei unkari + vieras kieli -linjalle pyrkivä ylioppilas - joka siis osaa jo useampaa kieltä - pysty erottamaan unkarin kielen ominaispiirteitä edes muunkielisiin esimerkkilauseisiin vertaamalla. Esim. subjektiivisten ja objektiivisten verbinmuotojen käytön edellytyksiä ei osata määritellä. Sen sijaan voimme luottavaisina kääntyä kenen tahansa ulkomaalaisen puoleen, hän on oppinut nämä asiat jo

unkarin alkeiskurssilla! Meidän olisi kielioppitunneilla tarkasteltava äidinkieltämme kuin ulkopuolisina, niin kuin se olisi vieras kieli. Silloin huomaisimme siinä paljon mielenkiintoisia yksityiskohtia, omaleimaisuutta ja kauneutta. Äidinkielen osaamattomuus on vaarallista myös siksi, että sitä seuraa sen huolimaton käyttö: puheeseen tunkeutuu paljon vierasperäisiä sanoja, joita ei sitten kuitenkaan osata käyttää oikein, tyyli on väritöntä - tai sitten liiankin värikästä ja rivoa jne. Toisaalta se ravitsee harhaluuloa, että unkari on muka vaikea kieli. Professori Virtaranta on sanonut suomen kielestä: "Ei ole korostettava sitä, että se on vaikea, vaan sitä, että se on erilainen." Sama ajatus oli János Balázsilla hänen ulkomaanlehtoreiden vuoden 1981 neuvottelupäivien päätöspuheenvuorossaan: olisi romutettava kaksi unkarin kieleen liittyvää sitkeää uskomusta, ensinnäkin se, että unkari on vaikea kieli, ja toiseksi se, että se on pieni kieli. Jos koko kielikuntamme sukupuu olisi nimetty sen suurimman oksan mukaan, sukutaulumme yllä lukisi *magyar*. 1960 - 70 -luvulla koko maailmassa heräsi kiinnostus pienten kansojen ongelmia kohtaan (saamelaisten, vallonien, flamandien, bretonien ja varsinkin iirien ja baskien). Näihin ja kaikkiin muihin maailman etnisiin ryhmiin verrattuna unkarilaisten 15 - 16 -miljoonainen joukko ei ole todellakaan vähäinen - ja siihen on vielä lisättävä kaikki unkarintaitoiset ulkomaalaiset. Omaperäisellä kielellään, kirjallisuudellaan, historiallaan ja kulttuurillaan se ei köyhydytä vaan rikastuttaa maailmaa. Siksi tätä kieltä on opetettava, vaalittava, suojeltava ja kehitettävä Unkarissa ja kaikkialla maailmassa.

Suomentanut Irmeli Kniivilä

LIITE I: UNKARIN KIELEN OPPIKIRJOJA

- BÁNHIDI, Z. - JÓKAY, Z. - SZABÓ, D. 1980. Learn Hungarian. Viides painos. Budapest.
- 1966. Lehrbuch der ungarischen Sprache. Viides painos. Budapest.
- BLASKOVICH, JÓZSEF 1966. Učebnice maďarštiny. Praha.
- CSÜCS, SÁNDOR 1976. Unkarin alkeet. Toinen painos. Turku.
- FÁBIÁN, PÁL 1976. Manuale della lingua Ungherese. Budapest.

- GINTER, K. - TARNÓI, L. 1976. Ungarisch für Ausländer. Budapest.
 Hogy mondjuk helyesen? - A Magyarok Világszövetségének sorozata.
 Budapest.
- IMAOKA, J. 1952. Hangarigo yonshukan. Tokyo.
- JUHÁSZ, B. - KOVÁCS, J. 1962. Lako i brzo madarski. Novi Sad.
- LELKES, I. 1967. Manuel de Hongrois. Budapest.
- Magyar szavak világa. - A Magyarok Világszövetségének sorozata. Budapest.
- MÁRK, TAMÁS 1978, 1980. Tessék magyarul! Unkarin kielen peruskurssi
 1 - 2. Helsinki.
- MIKESY, SÁNDOR 1978. Ungarisches Lesebuch. Leipzig.
- MROCZKO, E. 1973. Jęzik węgierski dla początkujących. Warszawa.
- NYÍRKOS, ISTVÁN 1979. Nykyunkarin oppikirja. Toinen, korjattu ja täydennetty painos. - Tietolipas 71. Helsinki.
- SÍPOS, I. - SZÜCS, J. 1980. Magyar nyelvkönyv bolgárok számára. Budapest.
- SZÍJ, ENIKŐ 1981. Kurs vengerskogo jazyka. Toinen painos. Budapest.
 Színes magyar nyelvkönyv I - III. 1979 - 1980. - Nemzetközi Előkészítő
 Intézet. Budapest.
- Tarka lepke. - A Magyarok Világszövetségének sorozata. Budapest.

LIITE 2: MISSÄ OPETETAAN UNKARIN KIELTÄ (YLIOPISTOT, KORKEAKOULUT)

Alankomaat: Amsterdam, Groningen

Belgia: Leuven

Bulgaria: Sofia

Englanti: Cambridge, Lontoo, Norwich

Intia: Delhi

Italia: Bologna, Firenze, Milano (Università Cattolica del Sacro Cuore,
 Università Statale di Milano), Napoli, Padova, Pavia, Rooma, Torino,
 Venetsia

Itä-Saksa: Berliini

Itävalta: Graz, Wien

Japani: Osaka

Jugoslavia: Maribor, Novi Sad, Zagreb

Neuvostoliitto: Iževsk, Joškar-Ola, Leningrad, Moskova, Saransk, Syktyvkar, Tartto, Tbilisi, Uzgorod

Norja: Oslo

Puola: Krakova, Varsova, Poznań

Ranska: Lille, Lyon, Pariisi (Institut National des Langues et Civilisations Orientales, Sorbonne), Rennes, Strasbourg

Romania: Bukarest, Cluj-Napoca

Ruotsi: Lund, Tukholma, Upsala

Saksan Liittotasavalta: Bochum, Bonn, Freiburg, Göttingen, Hampuri, Kiel, Köln, Mainz, Marburg, München, Münster

Suomi: Helsinki, Joensuu, Jyväskylä, Oulu, Tampere, Turku

Tanska: Århus, Kööpenhamina

Tšekkoslovakia: Bratislava, Brno, Nitra, Praha

Vietnam: Hanoi

Kanada: Montreal, Toronto

USA: Bloomington, Los Angeles, New York, Portland, Seattle